

Niepełna przyszłość Nowej Kaledonii

Amanda Dziubińska

Pogłębia się kryzys społeczny i gospodarczy Nowej Kaledonii. Zaproponowane przez prezydenta Emmanuela Macrona zmiany zasad przeprowadzania wyborów lokalnych spotkały się z szerokim sprzeciwem mieszkańców i ożywiły dyskusje o statusie archipelagu. W trudnej sytuacji znajduje się coraz bardziej nierentowny, ale istotny dla polityki surowcowej Francji przemysł wydobywczy i przetwórstwa niklu. Stabilizacja sytuacji na Nowej Kaledonii jest ważna także dla zdolności do realizacji strategicznych interesów Francji na Pacyfiku.

Położona na Oceanie Spokojnym Nowa Kaledonia jest terytorium zależnym Francji zamieszkiwanym przez ok. 270 tys. osób (Francja posiada kilkanaście terytoriów położonych na Atlantyku, Pacyfiku, Oceanie Indyjskim, Gujanę Francuską w Ameryce Południowej oraz Terytoria Południowe i Antarktyczne). Nowa Kaledonia jest kluczowa dla francuskiej obecności w regionie i realizacji opublikowanej w 2018 r. i uaktualnionej w 2021 r. [Strategii Francji w Indo-Pacyfiku](#), w tym dla wsparcia francuskich sił zbrojnych na Pacyfiku, które we współpracy z głównymi partnerami, tj. USA, Australią i Nową Zelandią, monitorują sytuację w regionalnym środowisku bezpieczeństwa. Francja jest jedynym państwem UE posiadającym terytoria na Pacyfiku. Nowa Kaledonia jest także członkiem Forum Wysp Pacyfiku – organizacji politycznej działającej na rzecz współpracy regionalnej.

Sytuacja społeczno-polityczna. Od lat 70. XX w. na Nowej Kaledonii umacniają się ruchy proniepodległościowe. Porozumienie z Numei z 1998 r. określiło przebieg procesu dekolonizacji i przeniesienia uprawnień zwiększających autonomię Nowej Kaledonii (np. w zakresie szkolnictwa, handlu zagranicznego, prawa pracy czy przepisów dotyczących surowców krytycznych), przynosząc czasową stabilizację polityczną. Zakładało ponadto zorganizowanie referendum w sprawie samostanowienia, a w przypadku odrzucenia opcji proniepodległościowej przewidywało przeprowadzenie dwóch dodatkowych głosowań. W trzech [referendach niepodległościowych](#) (w 2018 r., 2020 r. i 2021 r.) większość mieszkańców opowiedziała się

przeciwko odłączeniu od Francji. Nie zmniejszyło to jednak napięcie między separatystami (przeważnie ludnością rdzenną motywowaną nierównościami ekonomicznymi) a lojalistami (mieszkańcami nastawionymi antyniepodległościowo, głównie potomkami osadników lub osobami, które w ostatnich latach przybyły z Francji metropolitalnej).

Od 13 maja br. przez archipelag przetaczała się fala protestów i zamieszek na skalę niespotykaną od lat 80. XX w. Manifestujący, w dużej części zwolennicy niepodległości, sprzeciwiali się reformie konstytucyjnej procedowanej we francuskim parlamencie, która miała zmienić prawo wyborcze i poszerzyć elektorat o osoby zamieszkujące terytorium od co najmniej dziesięciu lat (liczba uprawnionych wzrosłaby o ok. 14,5%). Dotychczas głosować mogła rdzenna ludność – Kanakowie (ok. 40% populacji) oraz obywatele zamieszkujący terytorium przed 1998 r. W protestach zginęło 13 osób, a władze wprowadziły stan wyjątkowy.

Zdaniem Kanaków propozycja rządu centralnego dotycząca zmiany prawa wyborczego zmarginalizowałaby ich wpływy polityczne. Wybory lokalne, które decydują o reprezentacji partii politycznych w Kongresie Nowej Kaledonii, miały odbyć się w 2024 r. W związku z masowymi protestami decyzją francuskiego parlamentu zostały przełożone i mają być przeprowadzone najpóźniej do końca listopada 2025 r. Protesty wpisują się w szeroki kontekst napięć społecznych między Kanakami a ludnością napływową. Pod wpływem nacisków lokalnej społeczności prezydent Macron w czerwcu zawiesił dalsze procedowanie reformy i złądził

BIULETYN PISM

stanowisko, chcąc dać czas lokalnym grupom politycznym na osiągnięcie porozumienia co do kierunków rozwoju terytorium i jego przyszłych związków z Francją. Zapowiedział, że kompleksowe porozumienie powinno obejmować kwestię praw wyborczych, struktury samorządu lokalnego, praw obywatelskich i przyszłości dotkniętych kryzysem kopalń niklu. Zawarcie porozumienia i wypracowanie wspólnej polityki utrudniają spory i walka o władzę między ugrupowaniami separatystycznymi, które doprowadziły do utraty przez ich reprezentanta stanowiska przewodniczącego Kongresu. Od 2019 r. funkcję tę pełnił Roch Wamytan – proniepodległościowiec, który w okresie największych tegorocznych zamieszek podpisał memorandum o współpracy między Kongresem Nowej Kaledonii a Zgromadzeniem Azerbejdżanu. Decyzja ta została skrytykowana przez władze Francji jako szkodliwa ingerencja państwa trzeciego w sytuację terytoriów zamorskich Francji (działania Azerbejdżanu były reakcją na wsparcie, jakiego Francja udziela Armenii w kontekście [konfliktu terytorialnego z tym państwem](#)).

[Nowy premier Francji Michel Barnier](#) utworzył osobne stanowisko ministra przy premierze odpowiedzialnego za terytoria zamorskie i powierzył je byłemu senatorowi Republikanów François-Noëlowi Buffetowi. Kwestie dotyczące polityki wobec terytoriów zamorskich podlegały dotychczas nadzorowi Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Celem władz jest wzmocnienie dialogu między instytucjami państwa a lokalnymi podmiotami politycznymi – z wizytą na Nową Kaledonię udał się już m.in. nowy minister ds. terytoriów zamorskich oraz przewodniczący obu izb francuskiego parlamentu.

Sytuacja gospodarcza. W wyniku zamieszek znacząco pogorszyła się sytuacja gospodarcza Nowej Kaledonii – straty dla lokalnej gospodarki szacuje się na ok. 2,2 mld euro, od marca PKB terytorium spadło o ponad 20%. Problemy potęguje załamanie przemysłu niklowego, który ma ogromne znaczenie dla archipelagu. Rudy niklu są surowcem krytycznym, kluczowym w kontekście transformacji energetycznej – wykorzystuje się je m.in. do produkcji baterii do pojazdów elektrycznych, ale także w przemyśle farmaceutycznym czy w produkcji stali nierdzewnej stosowanej np. w przemyśle lotniczym. Nowa Kaledonia jest bogata w złoża rud niklu – stanowią one ok. 25% światowych zasobów. W 2023 r. Nowa Kaledonia była trzecim największym producentem niklu na świecie po Indonezji i Filipinach (5,6% produkcji).

Przemysł niklowy odpowiada za ok. 20–25% miejsc pracy w sektorze prywatnym i generuje ok. 20% PKB. Nikiel stanowi ponadto ok. 90% eksportu Nowej Kaledonii. Rząd francuski uznał przemysł niklowy za strategicznie ważny dla gospodarki terytorium i francuskiej branży baterii do pojazdów elektrycznych, szacując, że wydobycie pochodzące z trzech tamtejszych zakładów mogłoby pokryć aż 85%

zapotrzebowania francuskich gigafabryk baterii w 2030 r. lub 14% zapotrzebowania UE w 2035 r.

Sektor wydobywania i przetwórstwa niklu zmagają się z problemem wysokich kosztów energii ze względu na uzależnienie od importowanych ropy i węgla (zapewniają ponad 80% potrzebnej energii) oraz znajduje się pod [presją konkurencji ze strony Indonezji](#), która w ciągu kilku lat stała się największym światowym producentem rud niklu i która wprowadziła zakaz ich eksportu (co poskutkowało wniesieniem przez UE pozwu do WTO). Inwestycje w przetwórstwo niklu w Indonezji zwiększają ponadto Chiny, co daje im możliwość przejmowania kontroli nad łańcuchami dostaw. Chińskie inwestycje doprowadziły do potrojenia indonezyjskiej produkcji w ciągu pięciu lat i do gwałtownego spadku cen niklu, co miało przełożenie na rekordowe straty dla zakładów metalurgicznych Nowej Kaledonii.

Z końcem sierpnia zamknięto zakład przetwórstwa niklu Koniambo Nickel SAS (KNS) zlokalizowany na północy Nowej Kaledonii, który generował ponad 1200 bezpośrednich i ok. 700 pośrednich miejsc pracy. Większościowe udziały (51%) miała w nim nowokaledońska grupa górniczo-metalurgiczna Société Minière du Sud Pacifique SA (SMSP), której głównym właścicielem jest Prowincja Północna Nowej Kaledonii, a 49% udziałów miała szwajcarska spółka Glencore. Zakład był głównym motorem rozwoju gospodarczego północy wyspy. Od jego powstania liczba ludności wzrosła tam o 40%, a przedsiębiorstw w okolicznych gminach – z 2,5 tys. w 2005 r. do 4 tys. obecnie. Glencore zdecydował się wycofać z inwestycji, co jest związane z globalnym kryzysem na rynku niklu i rosnącymi kosztami energii na Nowej Kaledonii. Na skutek zamknięcia KNS ponad jedna trzecia osób zatrudnionych w sektorze prywatnym straciła pracę – wzrasta więc perspektywa exodusu części siły roboczej.

Wnioski i perspektywy. Ustabilizowanie sytuacji społecznej i gospodarczej na Nowej Kaledonii będzie uzależnione od efektów dialogu nowego rządu Francji z lokalnymi partiami politycznymi i ruchami społecznymi na temat nowego modelu społeczno-ekonomicznego archipelagu. Utrzymanie Nowej Kaledonii jako terytorium zależnego Francji będzie kluczowe dla realizacji jej strategii w Indo-Pacyfiku, a ewentualne nasilenie dążeń niepodległościowych może rozszerzyć się na inne francuskie terytoria zależne. Potencjalne ograniczenie wydobywania i przetwórstwa niklu będzie utrudniać Francji zabezpieczenie jej strategicznych zasobów. Może to doprowadzić do jeszcze większej koncentracji światowej produkcji niklu oraz spowalniać unijną dywersyfikację dostaw i ograniczać możliwości konkurowania z Chinami. Od utrzymania wydobywania zależy realizacja [francuskiej strategii bezpieczeństwa surowcowego](#), rozwój gigafabryk, powodzenie planów transformacji ekologicznej, a także bezpieczeństwo surowcowe UE na wypadek wdrażania przez państwa trzecie polityki ograniczania eksportu surowców krytycznych.